

ÉVFORDULÓ – Dávid Katalint három erőforrás táplálta

Embermágnes

A Széchenyi díjas művészettörténész, szimbólumfejtő, Dávid Kata 100 éves. Műveivel, életével hungarikumnak tekinthető karrierje nagy részét az egyházművészeti jelképek megfejtésének szentelte.

DEME TAMÁS

Dávid Katalin élete nagyobbik része a világtörténelem „leghosszabb századához” kötődik. Édesapja, Dávid Lajos professzor az elcsatolt Erdélyből repatriált kolozsvári egyetemmel települt át Szegedre. Tíz gyerekéből harmadikként már itt született 1923-ban Katalin (ismerősei Katának szólítják). Esztétikából, művészettörténetből és középkori régészetből doktorált és a katolikus teológiát is elvégezte. Mesterének vallotta Sík Sándort, Kerényi Károlyt és Bálint Sándort, lelki nevelői a jezsuiták voltak. Szakterülete az ikonográfia és a szimbolika. A vészorszak idején szervezte az üldözöttek mentését, bújtatását és ellátását. Férje, a néhai Hidvégi György igazi humanista volt. Fia, Máté biokémikus és tudománytörténész. Kicsoda Dávid Kata? Egyszerre szervezőzseni, elmélyült tudós és integráló „mágnesember”.

Embermágnes. Kölcsönveszem ezt a szót Németh Lászlótól, aki hajdan Karácsony Sándort, a XX. század legnagyobb magyar pedagógus-tudósát jellemezte így. Dávid Katánál ugyanilyen erő érezhetünk. Harminc éve, a hetvenedik születésnapjára készült könyvben hetven író, tudós, művész köszöntötte. Különbözhetettek egymástól szemléletmódban, világnézetben, egyvalami mégis összekapcsolta őket: a Dávid Kata iránti szeretet.

Dávid Kata száz évének értékei egyetemesek. Korábban csibész módon Jeanne d'Arc hazai rokonának neveztem. Kata is felszabadító jelenség, mint az orléans-i bátor nő, akinek kisugárzása

Egyfajta Jeanne d'Arcként a szellemi felszabadítás ikonja

Fotó: MTI/Czimbal Gyula

úgy tudta elviselni hazája és egyháza, hogy szentté avatta. (Csak előtte még megégette.) Amiben hasonló Jeanne d'Arc és Dávid Kata: mindketten az igazság tanúi. Dávid Kata korunk tanúságtévője. Bátor, szókimondó, kockázatot vállaló, azt megszenvedő, egységteremtő, szent. Ne botránkozzunk ez utóbbi szón. A szent jelentése: aki, ami az Istené. S hálát is adhatunk, hogy küzdelmei után nem égették meg. Pedig a népnyelv szerint – „égetnivalóan” eleven és vagány.

Dávid Katával a 80-as évek elején találkoztam. Fekete Györggyel közös művészetpedagógiai, tehetséggondozó munkánk során Fekete sokszor idézte Dávid Katát, a hite és magatartása miatt példaértékű „mintát”. Kötelezővé tette megismerkedésünket. Amit továbbadtam. A hazai érték-

elvű értelmiségiek egyik rendezvényén összeismerttettem Dávid Katát a néprajzos Erdélyi Zsuzsával, s mindkettőt a festő-szövő Csókos Varga Györgyivel. A három „nagyasszony” szinte azonos korosztály. (Dávid Kata 1923-ban, Erdélyi Zsuzsa 1921-ben, Csókos Varga Györgyi 1926-ban született). Vonzó erők voltak Kata közelében. Ilyen volt Levendel László is, a csodálatos tudógyógyász és társadalomszervező. Lakásán szervezett házibeszélgetése in a 80-as évek végén különleges találkozás adódott. Körében néha élesen különböző egyéniségek ültek. Dávid Kata mellett Nyíri Tamás, Csoóri Sándor és Konrád György, Pozsgay Imre és Eörsi István, Vekardi László és Buda Béla kiselőadásai szikráztak. Nemzetiek és urbanusok, reformátusok, katolikusok, zsidók, ateisták, vidé-

kiek és pestiek képesek voltak együtt elmélkedni a jövőről. Reménnyel teli kegyelmi időszak volt ez.

Dávid Katát három erőforrás táplálta – örmény eredete, magyar identitása és mélyen megélt hite. Az előbbiekből eredt igazságkeresése és szókimondása, utóbbiból következett jézusi elkötelezettsége, az irgalom hirdetése, gyakorlása, szolidaritása üldözöttekkel, menekültekkel. A szegedi fiatalokkal, embermentő jezsuitákkal náciellenes akciókat szervezett. A zsidóüldözéskor társaival sok száz ember életét mentették meg. A közel-múlt diktatúrájában a kommunista embervadászok elől bújtatta az üldözött papokat, munkahelyét óvóhelyé alakította. Erős életszövetséget kötött fiatalkori szerelmével, Hidvégi Györggyel, aki megtartva Mózes-hitét, járt Dávid Katával a katolikus szentmisére, miközben megtartotta szombatjait. Dávid Kata a szó eredeti jelentésében katolikus – azaz egyetemes. Vallja, éli az ökumenét (ut omnes unum sint – legyenek mindnyájan egy).

Szimbólumfejtő – így is nevezhetném Dávid Katát, mert élete nagy részét az egyházművészeti jelképek megfejtésének szentelte. Munkája művészettudományos érték. Karácsony Sándor társas-lélektanában evidens, hogy ami a tudományban jel, az a művészeti viszonyban jelképpé alakul. Ennek jelentése egyetemes. Akár a teológia felől nézzük Dávid Kata munkásságát, akár a művészet felől – a kör bezárul. Dávid Kata sorsa a szimbólumkutató. Ez nézhető jelképpé lett képzetek felől, de nézhető fogalmak felől is, melyek asszociációkat „dobnak össze”. (A szimbólum a görög syn = össze, és ballein = dobni szavakból ered.) Dávid Kata szimbólumkötetéből számomra legkedvesebb A teremtett világ misztériuma. Ebben finom elemzéssel mutatja fel a nap, az oroszlán, a víz, a tenger, a csillag, a liliom, a fa, a gránátalma, a szegletkő, a szikla, a hegy, a lámpás, s ezer más jelkép jelentését. Együttal cselekvő ember, nem áll meg az elméleteknél, tudását az életre alkalmazza. Egy előadásában rámutatott: „A mögöttünk hagyott század drasztikus bizonyítékát adta annak, hogy a meg nem értett szimbólumok hogyan válhatnak ideológiai tisztítás eszközevé.” Elemzéseiben nem hallgatta el a „nagy francia forradalom” bűnét és felelősségét, amiért „a szabadgondolkodás nevében a gondolkodás szabadságától fosztották meg az embereket, elhítelve velük azt az abszurditást, hogy szellemi rabság az istenhit”. Dávid Katalin egyfajta magyar Jeanne d'Arcként a szellemi felszabadításunk egyik ikonja. Jelkép. Százéves. Mit mondhatunk? Először azt, hogy Isten éltesse, hálát adunk ajándékaiért. Aztán elkezdhetjük újraolvasni tizenöt legjobb könyvét.